

DATE PRIVITOARE LA ORGANIZAREA BIBLIOTECII DE SPECIALITATE A COLECȚIEI DE NUMISMATICĂ ȘI ANTICHITĂȚI A „MUZEULUI ARDELEAN“

Secolul al XIX-lea a adus în întreagă Europa o optică nouă în domeniul organizării și funcției muzeelor; cabinetele de rarități și colecțiile nobililor dobîndesc un caracter mai științific și în același timp mai democratic, se înființează mari muzee după principii moderne. Acest curent a pătruns și în Transilvania, unde în 1817 își deschide porțile muzeul care adăpostea colecțiile baronului Samuel Brukenthal¹.

În deceniile premergătoare revoluției de la 1848, curentele ideologice urmăreau nu numai transformări politice, economice, sociale, ci vizau și sfera culturii. Este bine cunoscut nivelul scăzut al instituțiilor culturale din Transilvania; existau prea puține școli, biblioteci.

Pătura intelectuală care în mare parte își urmărea studiile în străinătate devine conștientă de înapoierea în care se găsea patria sa și pe acest plan. Așa se naștea, atât în cercurile române, cât și în cele maghiare și săsești, ideea unor societăți care să aibă menirea răspîndirii științelor și culturii. În 1840 ia naștere asociația „Verein für Siebenbürgische Landeskunde“, iar în 1842 George Barițiu intenționează să organizeze o asociație pentru dezvoltarea și propagarea culturii românești.

În aceeași perioadă, Dieta Transilvaniei, la stăruințele unor personalități cu idei avansate, în frunte cu contele Mikó Imre, aduce un proiect de lege privind înființarea unui muzeu al Transilvaniei². În acest scop, o parte a nobilimii își făcea ofertele în bani și obiecte. Încă înaintea deschiderii Dietei, contele Kemény József din Luncani și ruda sa Sámuel și-au oferit biblioteca care însuma peste 15.000 de volume și colecția de documente și manuscrise, subprefectul județului Solnoc-Dobîca 269 volume, contele Teleki József, guvernatorul Transilvaniei, colecția sa valoroasă compusă din mai multe sute de volume, printre care incunabule, br. Otto Degenfeld 5—6000 de volume, în afara unor bogate colecții de diferite piese și a unor importante sume de bani³. Proiectul de lege adus de dietă în 1842 este supus aprobării împăratului. Pînă în 1847 însă răspunsul Vienei nu sosește, iar evenimentele revoluționare din 1848—49 spulberă aceste planuri.

¹ Coriolan Petranu, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, București, 1922, p. 16.

² *Erdélyi Múzeum* (supliment al gazetei Kolozsvári Közlöny), nr. 1 din 31 martie 1856, p. 1—2; 2 din 10 aprilie 1856, p. 9—16; *ErdMúz*, 1931, nr. 4—6, p. 182—200.

³ *ErdMúz*, 1931, nr. 4—6, p. 187—191.

După revoluție, ideea constituirii Muzeului ardelean este reluată în activitatea publicistică a lui Kőváry László și Mikó Imre. Publicația locală „Kolozsvári Közlöny“ editează un supliment cu titlul semnificativ „Erdélyi Múzeum“, care militează susținut în această direcție. Printre altele se arată că o parte din donațiile intrate pînă în 1847, mai ales un număr mare de cărți, zac părăsite în clădirea Guberniului. Totodată există pericolul ca vestita bibliotecă din Luncani să se piardă pentru Transilvania, deoarece contele Kemény a dispus prin testament depunerea fondurilor ei la Academia Maghiară de Științe la Budapesta, în caz că nu se organizează Muzeul ardelean pînă la moartea sa⁴. Neexistînd altă posibilitate pentru asigurarea spațiului necesar colecțiilor oferite de donatori, contele Mikó propunea Asociației reședința sa de vară, vila din actuala Str. Clinicilor (Cluj), cu parcul înconjurător. În vara anului 1857 este adusă biblioteca Kemény de la Luncani, la început în casa contelui Bethlen, împreună cu colecțiile de arheologie și numismatică donate⁵. În 19 iunie sosește aprobarea împăratului pentru organizarea Muzeului ardelean. Conform statutelor inițiale, Asociația avea următoarele secții: biblioteca, colecția de numismatică și antichități, colecția de mineralogie și colecția de științe naturale. În acel moment biblioteca avea 15.439 de volume și 1083 manuscrise. Ea a constituit prima parte a donațiilor intrate, care a fost pusă în ordine de către bibliotecarul voluntar Mike Sándor și apoi de Szabó Károly și care în iulie 1860 își deschide porțile pentru public⁶. În casa Bethlen biblioteca era adăpostită într-o sală, iar într-o altă încăpere rezistentă la foc a fost depusă colecția de documente, dar și materialele arheologice și de numismatică. Spațiul fiind astfel strîmătorat, încă spre finele anului 1860 bibliotecarul atrage atenția că nu mai este loc nici pentru primirea donațiilor anunțate și propune totodată, ca o primă necesitate, despărțirea bibliotecii de colecția de antichități și numismatică⁷. Acest lucru se va putea realiza în anul următor, în 1861, cînd vila Mikó este gata pentru primirea colecțiilor de științe naturale și antichități, iar biblioteca se putea extinde și dezvolta în întregul spațiu din casa Bethlen⁸. Peste cîțiva ani, bibliotecarul putea anunța că fondurile ei „pot aduce foloase și celor mai cultivați oameni de știință“⁹.

În februarie 1861 se organizează secțiile Asociației Muzeului Ardelean corespunzător colecțiilor existente, cu un conducător științific în frunte. Scopul declarat era prelucrarea materialelor colecțiilor și redactarea unor prelegeri științifice care să fie publicate și în anuarele Asociației Muzeului Ardelean. Aceste anuare, „Évkönyv“, apar din 1861, iar din 1867 și cu rezumate germane, deoarece se făcea și schimb de publicații cu ele¹⁰. Un alt scop urmărit era sporirea continuă a colecțiilor. Aceste obiective s-au lovit însă de o serie de greutăți, atît în privința cadrelor

⁴ *Idem*, p. 188.

⁵ *Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület félszázados ünnepére, 1859—1909*, Kolozsvár, 1909—1942, p. 30.

⁶ *Idem*, p. 36.

⁷ *Idem*, p. 40.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Idem*, p. 42.

¹⁰ *Idem*, p. 46.

de specialitate, cât și a mijloacelor financiare și a localurilor necesare colecțiilor. Astfel, în 1872, când se organizează universitatea clujeană, Asociația Muzeului Ardelean hotărăște, în vederea asigurării tuturor acestor obiective, o apropiere organică a acestor două instituții.

Conform contractului din 1872, Asociația Muzeului Ardelean preda universității dreptul folosirii colecțiilor sale, primind 10.000 florini anual, iar universitatea trebuia să asigure la rîndul ei cadrele de specialitate și localuri corespunzătoare, precum și mijloace financiare pentru întreținerea și dezvoltarea colecțiilor. Și colecția de cărți — oca 30000 volume — și manuscrise este pusă la dispoziția universității, ea fiind manipulată, conform contractului, de un bibliotecar ales și remunerat de Asociația Muzeului Ardelean. De local trebuia să se îngrijească statul, fie în clădirea universității, fie închirind spațiul necesar¹¹.

În vederea impulsionării activității științifice, mai ales pentru cadrele didactice ale universității, aflată încă la începuturile ei, Asociația Muzeului Ardelean editează în 1874, sub redacția lui Finály Henrik, publicația „Erdélyi Múzeum”, cu care se încerca, la fel, schimb de publicații¹².

Tot în 1874, arhiva fostului Guberniu este mutată la Budapesta. Localul ei este închiriat de Asociația Muzeului Ardelean, pentru biblioteca ei, împreună cu fondul noii biblioteci universitare, care ajunsese și el — prin preluarea colecției Academiei de Drept, prin donații și achiziții — la oca 10.000 de volume¹³. În noul sediu, compus din 5 încăperi, biblioteca cu cele două fonduri era pusă la dispoziția tineretului universitar. În 1876 biblioteca este reinventariată și beneficiază de 2000 florini anual pentru achiziții¹⁴, la care se încerca să se țină seamă de nevoile secțiilor.

În februarie 1878 se reorganizează și reactivează secțiile Asociației Muzeului Ardelean, cea de istorie devenind Secția pentru filozofie, filologie și istorie. În anul următor 1879, publicația Asociației, „Erdélyi Múzeum”, devine numai publicația acestei secții, iar în 1906, după o nouă reorganizare, și a bibliotecii¹⁵. Fiind lipsită de rezumat în limbă străină de circulație, această publicație nu aduce prin schimb un aport substanțial la sporirea fondurilor bibliotecii Asociației. Dealtfel fondurile acesteia, orientate mai ales spre tematica transilvăneană, devin cunoscute și în afara Transilvaniei. Ele sînt citate și diverse volume sînt solicitate cu titlu de împrumut de institute din Budapesta, Graz, Leiden¹⁶.

Încă la sfîrșitul deceniului al nouălea se preconizează și unele măsuri de siguranță, cum au fost asigurarea colecțiilor de cărți și documente în contra focului și montarea de gratii la toate ferestrele¹⁷. La sfîrșitul secolului al XIX-lea spațiul devine neîncăpător, este necesară închirierea

¹¹ *Idem*, p. 50.

¹² *Idem*, p. 54.

¹³ A. Kolozsvári M. Kir. Ferencz-József Tudomány-Egyetem Története és Statisztikája, Kolozsvár, 1896, p. 53—56.

¹⁴ Erdélyi Múzeum-Egylet Evkönyve, seria nouă, II, 1877, nr. 3, p. 78—81.

¹⁵ Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadványainak könyvészeti leirása 1859—1934, f. 1., f. a., p. 10—11.

¹⁶ Az Erdélyi Múzeum Egylet, V, 1888, nr. 3, p. 157—161.

¹⁷ ErdMúz, XVII, nr. IV din 15 aprilie 1900, p. 229—243.

unui depozit de cărți în clădirea vechiului teatru național, în vecinătatea universității¹⁸. Între 1893—1901 se construiește noua clădire a universității în care își va găsi adăpost și biblioteca, pînă în 1909, cînd, în anul jubileului de 50 de ani de la înființarea Asociației Muzeului Ardelean, ea se va muta în noua clădire edificată, unde numărul volumelor ei ajunge în anul 1918 la peste 175.000 de volume¹⁹.

Spre finele secolului al XIX-lea se fac simțite considerabilele greutăți financiare ce reclamă ajutor din bugetul statului, care întîrzie însă. Biblioteca Asociației Muzeului Ardelean începe să rămînă în urma bibliotecii universitare în dezvoltarea sa; ea este nevoită să contracteze împrumuturi care grevează, firește, asupra posibilităților de dezvoltare. Nu au putut fi achiziționate o serie de cărți vechi transilvănene, care au luat calea anticariatelor din străinătate.

În decursul existenței sale, Biblioteca Asociației Muzeului Ardelean și-a propus ca scop în primul rînd să alcătuiască o colecție centralizată și completă a mărturiilor livrești privind cultura transilvăneană, în al doilea rînd să colecționeze literatură științifică de specialitate cît mai bogată, pentru a servi astfel preocupările științifice ale Muzeului ardelean. Pentru aceasta, Biblioteca Asociației și-a propus să procure tot ce avea nevoie fiecare secție, respectiv colecție, în vederea cultivării disciplinei sale științifice și pentru determinarea și prelucrarea sistematică a materialelor sale²⁰.

Aceste obiective nu au putut fi însă îndeplinite de Biblioteca Centrală a Asociației Muzeului Ardelean, deși încerca acest lucru. Pe de o parte îi lipseau mijloacele financiare necesare unei asemenea întreprinderi complexe, iar schimbul de publicații era mult prea anemic, pe de altă parte secțiile, organizate pe baza principiului colecțiilor și legate acum de viața științifică și didactică a universității, au depășit cadrul inițial, unitar al Asociației, desfășurînd o activitate științifică din ce în ce mai intensă, care reclama literatură de specialitate modernă, la nivel european. În aceste condiții se face simțită tot mai mult necesitatea unor biblioteci proprii, de uz intern, de strictă specialitate și la cel mai înalt nivel al epocii.

*

În anul 1897, în urma modificării statutelor sale, Asociația Muzeului Ardelean hotărăște afilierea mai strînsă a colecției sale de antichități și numismatică, Institutului cu același profil și denumire al Universității, care funcționa paralel cu seminarul universității. Noul director al secției, profesorul universitar de istorie Dr. Pósta Béla, dorind să organizeze o activitate științifică în strictul sens al cuvîntului, milita neobosit pentru obținerea unor localuri corespunzătoare, pentru angajarea cadrelor de specialitate necesare, pentru sporirea colecțiilor și, pe lângă aceste obiective majore, și pentru asigurarea mijloacelor „auxiliare” necesare funcționării Institutului, printre care avea în vedere mai ales organizarea unei bune biblioteci interne de specialitate.

¹⁸ *ErdMúz*, XVIII, nr. 5 din 15 mai 1901, p. 297.

¹⁹ Coriolan Petranu, *op. cit.*, p. 48.

²⁰ *ErdMúz*, XIX, nr. 6 din 15 iunie 1902, p. 295—301.

Dacă unele încercări s-au făcut și înainte²¹, ea își începe adevărata existență abia cu ajungerea în fruntea secției a lui Pósta Béla, în 1898. Acesta a fost nevoit să pornească aproape de la zero. Precum avea să arate mai târziu, în unele memorii adresate ministrului cultelor și învățămîntului, la preluarea secției a găsit o singură carte, și aceea pentru învățămîntul mediu: Langl, *Denkmäler der Kunst. Für Mittelschulen und verwandten Lehranstalten*²².

Prin donații, prea puține cărți s-au adăugat. De la Biblioteca Universității și a Muzeului ardelean, rareori au intrat publicații în biblioteca internă a Secției de antichități a Muzeului, doar ca îndreptare a unor erori sau, uneori, ca duplicate. Dintre acestea merită amintite doar donația din lăsămîntul Zsófiei Torma, și anume 15 volume tratînd în majoritate teme legate de preistoria și istoria antică romană a Transilvaniei, precum și cîteva numere ale unor reviste de istorie veche²³. O singură carte este donată de Institutul de arheologie și de Ministerul austriac al învățămîntului²⁴.

Cu multă bucurie a fost primită donația Academiei Române din 1904, cerută de la bibliotecarul ei, prof. I. Bianu, cu ocazia vizitei sale la Cluj, și anume cartea lui Odobescu despre tezaurul de la Pietroasa și publicația lui Tocilescu despre inscripțiile clasice ale Muzeului de antichități din București²⁵.

În organizarea fondului său de cărți de specialitate, secția de antichități era nevoită să recurgă pe scară largă la achiziții și comenzi. Prioritatea se acorda la început operelor celor mai noi, moderne, mai ales celor cu caracter monografic, și nu revistelor unde ar fi fost necesară procurarea volumelor din anii anteriori care se numărau în unele cazuri cu deceniile. Nici nu erau vizate la început unele lucrări de bază, mai vechi, care, deși necesare, erau greu de procurat²⁶.

Tematic, în alegerea literaturii de specialitate, conducerea muzeului se orienta atît după specificul colecțiilor Muzeului ardelean, în primul rînd al celor aflate în patrimoniul secției de antichități și numismatică, cît și după preocupările catedrei de istorie a universității, strîns legată de institut și la care își desfășura activitatea didactică profesorul Pósta Béla. Aceasta viza domeniul preistoriei, al imperiilor antice orientale, lumea greco-romană, perioada migrațiilor, arheologia medievală, numismatica. Prelucrarea colecțiilor muzeului necesită mai ales bibliografie de preistorie antică romană, numismatică, dar, într-un context mai larg, și istoria artelor, inclusiv a arhitecturii și a artelor decorative. Indispensabile erau, firește, marile ediții ale epocii din domeniul literaturii enciclopedice,

²¹ Rapoartele bibliotecii Asociației din anii 1879—1881 amintesc cumpărări de cărți pentru biblioteca internă a Secției de antichități și numismatică. Se pare însă că acestea au ajuns tot în fondul centralizat al bibliotecii încă înainte de 1899. Vezi *ErdMúz*, nr. 4/1879, p. 113—115, nr. 4—5/1880, p. 136—137, nr. 4/1881, p. 114—117.

²² Fond istoricul Muzeului de istorie (în continuare Fond Ist. Muz.); nr. 66/1912, 242/1913.

²³ Fond. Ist. Muz., nr. 305/1903, C₁ 564 (nr. inv. nou).

²⁴ Fond. Ist. Muz. nr. C₁ 153.

²⁵ Idem, nr. C₁ 749, C₁ 82, C₁ 750 din 1904.

²⁶ Fond. Ist. Muz., nr. 66/1912, 242/1913.

catalogele unor mari muzee și colecții, revistele de arheologie. Spre aceste domenii avea să se orienteze în mod foarte judicios conducerea muzeului în organizarea bibliotecii sale interne.

Sursele erau câteva librării și anticariate mari, de renume, bine aprovizionate și cu relații extinse, capabile să procure de pe piața internațională de cărți și titluri rare sau epuizate în comerțul curent. Prima firmă de acest gen cu care muzeul întreținea relații permanente, era librăria și editura universitară J. Stein din Cluj.

De la această firmă locală, muzeul a reușit să-și procure un număr considerabil de cărți valoroase de specialitate, majoritatea străine, în special germane și franceze. Astfel pe listele și facturile librăriei Stein figurează începînd din anul 1900 titlurile unor monografii ca: Anderson, *Spiers, Architektur in Griechenland und Rom*; Lechat, *La Sculpture Attique avant Phidias*; Michaelis, *Archäologische Entdeckungen*; Ludovici, *Stempelbilder römischer Töpfer*; Kalinka, *Antike Denkmäler Bulgariens*; Musil, *Arabia petraea*; Montelius, *Chronologie der ältesten Bronzezeit*; Furtwängler, *Die antiken Gemmen*; Premierstein u. Rutar, *Römische Strassen und Befestigungen* și altele. Deseori asemenea titluri însumau mai multe volume, livrate consecutiv în cursul mai multor ani. Acesta era și cazul volumelor care aduceau rezultatele marilor săpături arheologice întreprinse la sfîrșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea în diferite centre antice. Dintre acestea, librăria Stein furniza muzeului seria: Homolle, *Feuilles de Delphes*, precum și Wiegand, *Milet. Ergebnisse der Ausgrabungen seit 1899*. Firma clujeană Stein livra și tratate de numismatică, cum au fost: Babelon, *Traité des monnaies grecques et romaines*, sau Dannenberg, *Die deutschen Münzen*, ambele în mai multe volume. Muzeul își procura pe acest plan local și tratate sau reviste de istoria artelor, cum au fost: Michelet, *Histoire de l'art*; Havard, *Histoire de l'orfèvrerie française*, precum și cataloage sau rapoarte ale unor mari colecții, ca cel al Muzeului Național din Atena sau catalogul Bibliotecii Institutului German din Roma, cu ajutorul căruia institutul clujean căuta să se țină la curent cu literatura de specialitate folosită de o instituție de profil bine înzestrată. De la librăria Stein muzeul își procura și unele titluri enciclopedice autohtone, și numeroase volume din colecții și reviste de arheologie importante, cum au fost seriile *Der Römische Limes in Österreich* și publicațiile Institutului de arheologie austriac: *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts* și *Sonderschriften des Österreichischen Archäologischen Instituts*²⁷.

Dacă o serie de publicații valoroase au putut fi procurate pe plan local, majoritatea titlurilor de specialitate proveneau însă totuși — cum arată numeroasele comenzi și facturi din arhiva Muzeului ardelean — din afara Transilvaniei. Astfel, muzeul întreținea relații foarte intense cu librăria Ranschburg Gusztáv din Budapesta. Varietatea titlurilor comandate de la această librărie este mare, ea cuprindea practic toate domeniile de interes ale muzeului. Majoritatea cărților erau trimise de firma Ranschburg spre consultare; muzeul reținea ce-l interesa și restituia

²⁷ Fond. Ist. Muz., facturi Stein, anii 1900—1914.

restul. De aici se procurau monografiile și serii complete, studii de istoria artelor, reviste.

Printre cărțile și monografiile comandate de la firma Ranschburg figurau tratate de preistorie, cum a fost *Manuel de recherches pré-historiques*, editat de Societatea de preistorie a Franței, sau Forrer, *Über steinzeitliche Hockergräber*; tratate de istorie antică și arheologie (ex. marele *Cours d'Antiquités* și *Manuel d'Archéologie*), istoria antică a Mesopotamiei (*History of Sumer and Akkad, History of Assyria and Babylonia*), cărți despre arhitectura Greciei antice (de ex. Mosso, *Palace of Crete*; Delbrück, *Hellenistische Bauten im Latium*), despre vasele grecești; lucrări de bază din domeniul epigrafiei (Lorfeld, *Griechische Epigraphik*, Evans, *Scripta Minoa*). În număr mare se aduceau de la firma Ranschburg cărți și monografiile tratând antichitatea romană, atât de necesare pentru prelucrarea materialelor arheologice transilvănene. Amintim doar câteva titluri: Pais, *Ancient Italy*; Schulten, *Das römische Afrika* și mai ales multe lucrări dedicate ceramicii romane și în cadrul ei vaselor romane de *terra sigillata*. Din actele firmei Ranschburg se desprinde preocuparea cercetătorilor de la Muzeul ardelean pentru antichitatea traco-dacică, insistența în procurarea unor lucrări ca Petersen, *Trajans dakische Kriege* sau Kazarov, *Beiträge zur Kulturgeschichte der Thraker*.

Un alt domeniu de cercetare, bine asigurat prin librăria Ranschburg, era cel al istoriei artelor. Aici, pe lângă tratate cu caracter mai general sau dedicate arhitecturii ori picturii, remarcăm o preocupare deosebită pentru literatura tratând artelă la popoarele antice, cum sînt seriile mari din *Histoire de l'art dans l'Antiquité*, din *Denkmäler der ägyptischen Skulptur* și *Assyrian Sculptures*; *Gewerbe und Künste bei Griechen und Römer* sau seria *Denkmäler der Malerei des Altertums*. Multe cărți livrate de Ranschburg se ocupă de istoria artelor decorative; vom cita aici numai seria, de bază, *Illustrierte Geschichte des Kunstgewerbes*. De aici se procurau și cataloage ale unor mari colecții și muzee cum au fost catalogul de sculpturi de la British Museum sau al unor renumite colecții din Germania.

Din sfera numismaticii, dintre mai multe lucrări importante, achiziționate de la firma Ranschburg, amintim doar *Repertorium zur Antiken Numismatik* și H. Cohen, *Les monnaies romaines impériales*.

Vom aminti și edițiile enciclopedice furnizate de aceeași firmă: noua serie din *Nouveau Larousse Illustré* și din *Realencyclopädie*.

Dintre seriile mari furnizate de firma Ranschburg mai trebuie amintite: *Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft*; *Der obergermanische-räthische Limes des Römerreiches* (1—34 vol.); Déchelette, *Antiquités préhistoriques et gallo-romaines*, precum și revistele: *Jahrbuch des Kais. Deutschen Archäologischen Instituts*, *Bonner Jahrbücher*, *Præhistorische Zeitschrift* și *Mélanges de l'Archéologie et d'Histoire de l'École Française de Rome*.

De la această librărie, muzeul se aprovizionează și cu literatură din alte diverse domenii: cronologie, heraldică, orientalistică etc.²⁸

²⁸ Idem, facturi Ranschburg și corespondență Ranschburg, anii 1900—1914.

Cu toate că librăriile Stein și Ranschburg aveau vaste relații internaționale, Secția de antichități și numismatică a Muzeului ardelean a stabilit și întreținut — cu scopul unei cât mai bune aprovizionări cu literatură de specialitate — legături și cu câteva din cele mai prestigioase librării și anticariate din Europa, în special cu piața de cărți germană. Așa a fost firma Wasmuth din Berlin, specializată în literatura din domeniul istoriei arhitecturii, istoriei artelor plastice și decorative și a arheologiei. Aceasta este și tematica volumelor comandate de la firma Wasmuth, și anume, cu precădere, istoria construcțiilor de cetăți și orașe, apoi textile și istoria costumului, pictură și sculptură. De la firma Wasmuth s-au procurat seriile mari livrate în cursul a mai mulți ani: Uhde, *Konstruktionen und Kunstformen*; Borrmann, *Mittelalterliche Wand- und Deckenmalereien*; Rosenberg, *Geschichte des Kostums* ș.a.²⁹.

Cele mai intense legături însă muzeul le întreținea cu firma Karl W. Hiersemann din Leipzig. Aici el s-a orientat judicios spre una din cele mai mari și vechi librării din centrul comerțului livresc și al Tîrgului internațional de cărți din Leipzig. Relațiile cu această firmă încep în 1902 și se mențin pînă la sfîrșitul primului război mondial. Ele vizează numeroase domenii de interes și toate genurile de publicații, în primul rînd serii mari, cărți, monografii, cataloage, diverse periodice. Din prima categorie trebuie amintite cele peste 60 de volume din *Catalogue Général des Antiquités Égyptiennes, Annales du Service des Antiquités de l'Égypte, Archaeologia, Diluviale Vorzeit Deutschlands, Archaeologia or Miscellaneous Tracts to Antiquity* (începînd din 1770, peste 60 de volume), Engel-Serrure, *Traité de Numismatique*. Acestor serii li se adaugă numeroase cărți, monografii și cataloage, dintre care amintim doar lucrările consacrate templelor egiptene, epigraficii, lucrarea lui Durm, *Baukunst der Etrusker und Römer*, cataloagele unor colecții de arme și ale celebrelor colecții Botkine și Sobourow ș.a.³⁰.

În afara pieții de cărți din Ungaria și Germania, muzeul clujean a stabilit legături și cu o firmă franceză de bun renume: Librairie Centrale d'Art et d'Architecture, Ch. Eggimann, succesorul vechii case Morel din Paris. Literatura procurată de aici se înscria în specificul acestei firme, constînd mai ales în serii și tratate de istoria artelor, istoria marilor stiluri europene, cum au fost seriile: *Art décoratif de Rome, Art Romain en Italie, Art Romain en France, Art Gothique en France, Renaissance en France*; sau cărți și cataloage din același domeniu³¹.

Au existat legături și cu alte câteva librării străine, ele au îmbrăcat însă un caracter cu totul sporadic și întîmplător.

Firește, achiziționarea unor asemenea fonduri de cărți reclama cheltuieli mari, care depășeau posibilitățile financiare ale muzeului. Prețul cărților de specialitate era foarte ridicat, mai ales în cazul titlurilor rare, epuizate în comerț, care erau greu de procurat. O asemenea carte: Henri Cohen, *Déscription historique des monnaies frappées sous l'Empire Romain*, depistată și livrată de firma Ranschburg, a costat de exemplu

²⁹ Idem, facturi Wasmuth, anii 1900—1914.

³⁰ Idem, facturi Hiersemann, corespondență Hiersemann, anii 1900—1914.

³¹ Idem, facturi Eggimann, corespondență Eggimann, anii 1900—1914.

1320 de coroane³². Prețul se ridica mai ales în cazul seriilor, care însumau uneori zeci de volume. Nu este de mirare că extrasele de cont cu pozițiile scadente însumau sute de coroane, respectiv mărci. De exemplu, un singur an, 1912, a încărcat contul muzeului numai la librăria Ranschburg cu 2287 coroane³³. Aceste sume depășeau cu mult posibilitățile de plată ale Secției de antichități și numismatică a Muzeului ardelean, respectiv ale Institutului de antichități și numismatică al universității care avea în custodie colecțiile secției și onora obligațiile ei financiare. Dotația anuală integrală a acestuia, pentru toate cheltuielile sale, inclusiv achiziții și săpături, nu depășea suma de 3500 coroane, ea fiind la început, în 1901, doar de 2000 coroane, ajungând pînă în 1913 la 3500 coroane³⁴. În aceste condiții se puteau efectua doar plăți parțiale pentru a satisface o parte din datoriile cele mai presante și urgentate de librării furnizori. Astfel datoriile pentru bibliotecă se cumula pe mai mulți ani, crescînd mereu și ducînd la o adevărată situație fără ieșire. Deși această stare era generală și cronică, o vom ilustra doar cu un singur exemplu: un extras de cont de la K. Hiersemann din Leipzig, din 10 nov. 1909, amintește institutului existența a 52 poziții neachitate, începînd din anul 1902, în valoare de 3051,80 mărci. Ele se vor înmulți în anul următor la 64 poziții în valoare de 3431,50 mărci³⁵. Abia acum, spre finele anului 1910, va interveni o plată considerată mai masivă, în sumă de 988 mărci³⁶, o datorie covârșitoare rămînînd însă pe mai departe.

Firește, aceste situații au atras după sine numeroase urgentări și presiuni din partea furnizorilor. În mod uzual se remiteau periodic facturile parțiale, iar din cînd în cînd extrase de cont care specificau amănunțit titlul și prețul cărților livrate într-o anumită perioadă, de obicei de mai mulți ani, cu cererea de a se verifica și confirma exactitatea situației contului. Deoarece aceste atenționări rămîneau mai întotdeauna fără efect, din cauza situației financiare precare a secției, librăriile furnizoare desfășurau o amplă corespondență în vederea încasării drepturilor lor, corespondență care îmbrăca în cele din urmă un ton foarte categoric. Uneori muzeul era nevoit să-și dea în vileag în fața furnizorilor greutățile financiare în care se zbătea, solicitînd înțelegerea și răbdarea lor. La numeroasele urgentări ale firmei Hiersemann din Leipzig, conducătorul institutului, Dr. Pósta Béla, întotdeauna corect și sobru în toate relațiile cu partenerii din străinătate, dezvăluie într-o sorisoare disperată toată situația dramatică în care se găsește institutul și el personal, în fruntea acestuia. El arată lipsa mijloacelor bănești, mai ales pe seama bibliotecii, și numeroasele sale intervenții la forurile superioare, rămase toate fără rezultat³⁷.

Într-adevăr, problema bibliotecii este ridicată de-a lungul anilor cu deosebită insistență de către Pósta Béla în memorii adresate ministrului

³² Idem, facturi Ranschburg, nr. 182/1912.

³³ Idem, facturi Ranschburg, fără nr., din 21 nov. 1912.

³⁴ Idem, doc. nr. 242/1913.

³⁵ Idem, facturi Hiersemann, fără nr., din 23 sept. 1910.

³⁶ Idem, din 26 nov. 1910.

³⁷ Idem, corespondență Hiersemann, nr. 8/1901, nr. C₁ 147 (nr. inv. nou).

cultelor și învățămîntului. Secția de antichități și numismatică a Muzeului ardelean, deservind cu colecțiile ei activitatea didactică și științifică a universității, nutrea speranța de a beneficia de mijloacele financiare necesare de la forul tutelar al acesteia, ministerul învățămîntului. De cele mai multe ori însă, aceste demersuri rămîneau fără ecou, după cum rezultă din memoriul deosebit de insistent al lui Pósta de la începutul anului 1912, cînd datoriile bibliotecii nu mai permiteau nici o aminare. În acest document, directorul Secției de antichități și numismatică reamintește „nimicul“ de la care s-a pornit, arătînd că acesta reclama de la început o înzestrare substanțială pentru crearea fondului de bază bibliografic și apoi de fonduri anuale suficiente pentru procurarea aparițiilor curente³⁸. Cum nici biblioteca Universitară nu le putea pune la dispoziție toate publicațiile necesare, s-au înglodat în datorii la comenzile externe și ceea ce au prevăzut cu ani în urmă, s-a și întîmplat: nu mai pot achita conturile și cer să facă ministerul acest lucru. În anul următor, într-un nou memoriu, profesorul Pósta arată că, ținînd cont de colaborarea organică între Secția de antichități și numismatică a Muzeului și Seminarul de același profil al Universității, a încercat să manevreze într-un fel lucrurile, și anume, în sensul ca Secția de antichități și numismatică, respectiv Institutul, să procure din fondurile sale cărți și monografii de specialitate, iar Seminarul Universității să plătească abonamentele la periodice, pentru a împărți în acest fel cheltuielile. Dar aici se lovesc mereu de lacunele mari din trecut. Neprimind la început un fond de bază pentru înzestrare, lipsesc complet operele mai vechi și anii anteriori din reviste, la care cele noi fac mereu trimiteri. Nici Biblioteca Centrală a Universității și a Muzeului ardelean nu posedau toate seriile, iar mijloacele financiare ale Seminarului universității, din care au încercat asigurarea fondului de periodice, nu ajungeau pentru procurarea anilor mai vechi din reviste; or, în arheologie, fără această continuitate, nu se poate face cercetare științifică. În acest memoriu, directorul secției și al institutului de antichități și numismatică, Dr. Pósta Béla, cerea 10.000 coroane necesare pentru achitarea datoriilor și pentru a putea încheia cu o librărie o înțelegere de livrare a seriilor vechi de periodice și lucrări de bază, cu scopul de a aduce biblioteca la nivelul de utilitate optim și a lichida perpetuarea cronică a lipsurilor și datoriilor³⁹.

În urma acestor memorii, cînd datoriile pentru cărți s-au ridicat la mii de coroane, ministerul învățămîntului și cultelor a alocat un fond extraordinar, cu care au putut fi achitate însă numai cele mai arzătoare datorii. În curînd însă ele s-au acumulat din nou. Muzeul și Institutul de antichități și numismatică practica în continuare metoda împărțirii notelor de plată cu seminarul universității, motivînd necesitatea achiziționării cărților respective cu nevoile învățămîntului superior. Reușind să achite prețul publicațiilor, acestea erau însă astfel pierdute pentru muzeu. După cum o indică facturile librăriilor, multe, uneori majoritatea cărților scumpe și valoroase, a căror plată se tot amînă, treceau pînă la urmă în contul și astfel implicit în patrimoniul Seminarului de istorie veche și

³⁸ Idem, doc. nr. 66/1912.

³⁹ Idem, doc. nr. 242/1913.

numismatică al Universității. Unele librării cereau să se specifice întotdeauna, care carte va fi achitată de institut și care de Seminar și adresele exacte ale acestora pentru a le deschide conturi separate⁴⁰. Uneori, cînd librării urgentau plățile, unele cărți au trebuit să fie achitate de cercetătorii personal.

Cu toate că se urmăreau cu atenție din cataloage posibilitățile de achiziționare cele mai avantajoase, de multe ori muzeul trebuia să renunțe la titluri interesante. La un moment dat au trebuit să ceară chiar de la librari sistarea livrărilor de publicații, cu excepția seriilor și periodicelor curente⁴¹, ca pînă la urmă să fie nevoiți să renunțe la unele și din ele, cum a fost de exemplu valoroasa publicație *Mittheilungen des Deutschen Archäologischen Instituts zu Rom*⁴².

Situația se înrăutățește și mai mult odată cu izbucnirea primului război mondial. Restrîngerea tuturor fondurilor pe de o parte, pe de altă urgențările imperative ale librăriilor furnizoare — mai ales ale celor străine care se grăbeau să-și încaseze creanțele — au dus la situația în care institutul a trebuit să-și declare imposibilitatea de a face față obligațiilor sale față de creditori. Starea se complică în defavoarea muzeului în 1917, cînd intervine o devalorizare a coroanei austro-ungare și firmele străine nu mai acceptă plăți la vechiul curs⁴³.

Avînd de înfruntat tot timpul greutatea materiale mari în procurarea publicațiilor de specialitate, muzeul a încercat și alte modalități pentru a avea la dispoziție literatura de specialitate necesară. Astfel, a recurs în mod sistematic la împrumuturi de cărți și reviste. Ele sînt numai sporadice de la Biblioteca Centrală Universitară și cea a Muzeului ardelean, rezumîndu-se mai mult la publicațiile Asociației Muzeului Ardelean. Literatura modernă de specialitate muzeul încerca să și-o procure de la biblioteci mai bine înzestrate, mai ales din Budapesta. Trebuie să amintim aici străduința cu care muzeul căuta, cu titlu de împrumut, bibliografie privind antichitatea tuturor regiunilor Daciei romane, fără care nu se puteau studia monumentele romane din Transilvania, de ex. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie* sau Cichorius, *Die römischen Denkmäler in der Dobrudscha*⁴⁴. Sistemul împrumuturilor prezenta însă firește multe inconveniente; în general termenul de împrumut — mai ales al revistelor — era mult prea scurt și retrimiterile lor urgentată încontinuu.

O altă cale în care muzeul își punea mari speranțe de a-și făuri acces la literatura internațională de specialitate, se deschidea odată cu editarea publicației proprii a Secției de numismatică și antichități a Muzeului ardelean: *Dolgozatok — Travaux* și era aceea a schimbului de publicații.

Revista urma să apară în volume anuale compuse din cîte două fascicule, de cîte 10 coli de tipar fiecare. Ea avea să publice comunicări

⁴⁰ Idem, corespondență Ranschburg, nr. C₁ 489/1905, nr. C₁ 1120.

⁴¹ Idem, corespondență Ranschburg, nr. 664/1912.

⁴² Idem, nr. 782/1911.

⁴³ Idem, corespondență Hiersemann, nr. 37, 176, 185 din 1917.

⁴⁴ Idem, nr. 676, 705, 707/1911.

din domeniul arheologiei, istoriei artelor și etnografiei, în primul rând din colecția de antichități și numismatică a Muzeului ardelean. Vrînd a prezenta prin intermediul noii publicații cercurilor științifice străine rezultatele cercetărilor clujene, se urmărea în același timp și cunoașterea — prin publicațiile acestora — a cercetărilor străine⁴⁵. Ar fi fost deci o largă deschidere spre exterior și totodată o posibilitate de procurare a literaturii străine de specialitate. Aceste obiective se urmăreau pe două căi: în primul rând prin difuzarea revistei contra cost de către o firmă specializată din străinătate. Aceasta ar fi dus la informarea cercurilor interesate și pe de altă parte ar fi creat și unele fonduri bănești, atît de necesare pentru achiziții de cărți.

Pentru difuzarea revistei se oferea firma Hiersemann din Leipzig, care, conform înțelegerii perfectate, a preluat anual în comision 100 de exemplare complete spre difuzare în străinătate, exceptînd Transilvania și Ungaria, precum și întregul schimb direct de publicații care rămînea la latitudinea Institutului. Prețul fiecărui volum (2 numere) era stipulat la 12 coroane = 10 mărci, rabatul firmei Hiersemann de 50%, iar desocotirea fiecărui an fixată după tîrgul anual de cărți, de primăvară, de la Leipzig⁴⁶. În aceste condiții se vor livra în comision volumele succesive, în anii următori, dar, cu excepția volumului I, epuizat destul de repede, stocul nedifuzat al celorlalte volume era încă la sfîrșitul anului 1918 considerabil, 80—90 exemplare în medie din fiecare an⁴⁷. Firește, nici sumele modeste, intrate pe această cale, nu puteau echilibra balanța de plăți în favoarea institutului.

A doua cale era cea a schimbului direct de publicații pe care Secția de numismatică și antichități a Muzeului o putea începe acum. Aici trebuie remarcat că în Transilvania și Ungaria Institutul nu trimitea revista în schimb, ci contra cost, prin abonamente. Muzeele provinciale nu aveau de regulă o publicație corespunzătoare pentru schimb și institutul era interesat de a încasa bani în urma valorificării publicației sale. Excepțiile erau puține, printre ele a fost Muzeul Național din Budapesta care trimitea în schimb revista sa *Archaeologiai Értesítő*⁴⁸.

În Transilvania, Banat, Crișana, revista *Dolgozatok* era difuzată contra cost la 50 de școli — unele din ele avînd muzee școlare — și la 11 muzee, și anume, la Muzeul Asociației de istorie, arheologie și științe naturale a comitatului Alba de Jos, Alba Iulia, Muzeul Asociației de arheologie și istorie a comitatului Bihor, Oradea, Muzeul Brukenthal, Sibiu, Muzeul sud-ungar din Timișoara, Muzeul Național Secuiesc, Sf. Gheorghe, Muzeul Asociației de arheologie și istorie a comitatului Hunedoara, Deva, Asociația Kölcsey, Arad, Colecția de Antichități a episcopiei din Alba Iulia, Muzeul comitatului Maramureș, Sighet, Muzeul orașului Baia Mare, Colecția de arme, Sibiu⁴⁹.

⁴⁵ *Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Erem- és Régiségtárából*; vezi Fond. Ist. Muz. nr. 84/1911.

⁴⁶ Fond. Ist. Muz., nr. 298, 319, 333/1911.

⁴⁷ Idem, nr. 171/1918.

⁴⁸ Idem, nr. 739/1910, 194/1913.

⁴⁹ Idem, nr. 739/1910.

Accentul era pus pe schimbul cu străinătatea, în care muzeul își punea la început mari speranțe. Publicația Dolgozatok-Travaux era difuzată începînd cu primul număr la cele mai prestigioase instituții științifice din Europa, selecționate după profil și domeniu de interese pe baza catalogului Minerva al lui Trübner⁵⁰. S-au tipărit și cărți poștale de confirmare a primirii în limba franceză, care însoțeau coletele și se purta o vastă corespondență cu propunerile de schimb ale muzeului. Numărul instituțiilor la care se va trimite publicația clujeană în vederea schimbului va crește de la 60 la 123 și apoi la 165⁵¹. Reacția cu care a fost primită revista Secției de antichități și numismatică din Cluj în străinătate este diferită. Ea merge de la aprecieri elogioase la indiferență și chiar la refuzul de a stabili schimb de publicații.

În urma expedierii revistei sale, Secția de antichități și numismatică a Muzeului ardelean a reușit să stabilească relații de schimb cu următoarele muzee și societăți științifice din 23 de țări și să procure pe această cale pentru biblioteca sa internă publicațiile de mai jos:

- Kais. Archaeologisches Institut, Römisch-Germanische Kommission. Frankfurt a.M.: Berichte des K. Arch. Inst.;
- Generalverwaltung der kaiserlichen Museen, Berlin: Mitteilungen;
- Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mainz: Mainzer Zeitschrift;
- Deutsches Archäologisches Institut zu Rom: Römische Mitteilungen;
- Städtische Museen, Aachen: Aachener Kunstblätter;
- Historischer Verein der Pfalz, Speyer: Mitteilungen des HVPf.;
- Mannheimer Altertumsverein: Mannheimer Geschichtsblätter;
- Städtisches Historisches Museum, Frankfurt a.M.: Zeitschrift „Alt-Frankfurt“;
- Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte: Zeitschrift der B.G.f.A., E.u.U.;
- Schlesischer Altertumsverein, Breslau: Jahrbuch Schlesiens Vorzeit;
- Abteilung für Vorgeschichte des Naturgeschichtlichen Hofmuseums, Wien: Mitteilungen;
- The American School of Classical Studies in Rome: Supplementary Papers;
- American School at Athen: American Journal of Archaeology;
- British Museum, London: Catalogue (bronzuri romane);
- Cambridge Antiquarian Society: Publications;
- Royal Anthropological Institute, London: publicația MAN;
- Royal Society of Ireland, Dublin: Publications;
- Cork Historical and Archaeological Association: CHA Journal;
- Bibliothèque d'art et d'archéologie, Paris: Répertoire d'Art et d'Archéologie;
- Société Archéologique et Historique de la Charente, Angoulême: Bulletin de la Société...;
- Société Archéologique Bordeaux: Bulletin;
- Société Archéologique de Touraine, Tours: Bulletin și Mémoires...;
- Société d'Archéologie de Bruxelles: Publication;

⁵⁰ Idem, nr. 702/1915.

⁵¹ Idem, nr. 739/1910.

- Société d'Anthropologie de Bruxelles: Travaux;
- Académie Royale d'Archéologie, Belgique, Anvers: Annales, Bulletins;
- Société d'Archéologie et d'Histoire de Gand: Publications...;
- Cercle Archéologique de Mons, Belgia: Annales și Bulletin des Séances;
- Institut Archéologique de Liège: Bulletin;
- Institut Archéologique du Luxembourg, Arlen: Annales;
- Musée Teyler, Harlem (Olanda); Archives;
- Rijksmuseum van Oudheden, Leiden: Oudheidkundige Mededelingen;
- Société Royale des Antiquaires du Nord, København: Mémoires;
- Göteborgs och Bohusländs Fornmiunesförening, prin Stadsbibliotek Göteborg: Fornmiunesförening;
- Antiquarische Gesellschaft, prin Stadtbibliothek, Zürich: Mitteilungen
- Schweizerisches Landesmuseum, Zürich: Anzeiger für schweizerische Altertumskunde;
- Société d'histoire et d'archéologie de Genève: Bulletin;
- Société d'histoire et d'archéologie vaudoise, Lausanne: Annales;
- Istituto Italiano de Numismatica: Atti e Memorie;
- Museo civico di Storia ed Arte, Trieste: Atti d.M.c....;
- Museo archeologico Spalato: Bulletino di Archeologia e Storia Dalmata;
- Muzeul Național de Antichități, București: Publicațiile MNA;
- Academia Română, Secția Istorică: Publicațiile A.R. Secț. Ist.;
- Morávsky Archaeologický Klub, Kojetín: Pravek, Mährens Alterthümer;
- Editura E. Wende, Warszawa: Swiatowit;
- Académie Bulgare de Sciences, Sofia: Antiquités d'Art Bulgares;
- Direction Générale des Musées Impériaux Ottomans, Istanbul: Catalogue des figurines grecques de terre cuite și Catalogue des poteries byzantines et anatoliennes du Musée de Constantinople;
- Direction des Antiquités et Arts, Tunis: Notes et Documents;
- Imperatorskaja Arheologičeskaja Kommissija, St. Petersburg;
- Gelehrte estnische Gesellschaft bei der kais. Universität zu Dorpat, Estonia: Sitzungsberichte și Verhandlungen;
- Suomen Muinaismuistoyhdistys (Societatea finlandeză de Antichități), Helsinki: Suomen Museo (anuar) și cărți de preistorie;
- Suomalais Ugrilainen Seuna, Helsinki: Journal;
- Finnisch-Ugrische Gesellschaft, Helsinki: Finnisch-Ugrische Forschungen⁵².

În corespondența acestor instituții găsim aprecieri și calificative elogioase la adresa publicației clujene, deseori se cer numere sau fascicule lipsă; institutele străine urmăreau cu interes întreaga colecție. Cu vie plăcere este acceptat schimbul de publicații de Muzeul Național de Antichități din București, cum rezultă din scrisoarea semnată de directorul său Vasile Pârvan⁵³.

⁵² Idem, Corespondență referitoare la schimbul de publicații, 1910—1911.

⁵³ Idem, nr. 44/1911.

Din păcate însă nu toate muzeele și institutele științifice din străinătate acceptă relațiile de schimb propuse de Secția de antichități și numismatică a Muzeului ardelean. Multe se mulțumesc să confirme numai primirea fasciculelor trimise sau să reclame eventuale numere nerecepționate. Altele motivează hotărîrea lor fie formal, eschivîndu-se în regrete de circumstanță, cum au procedat în primul rînd Institutul austriac de Arheologie, de la care Muzeul clujean se aștepta la un sprijin efectiv, apoi Academia de Științe din Berlin, Institutul Arheologic din Berlin, Königlich-Sächsischer Altertumsverein, Dresden, Archäologisches Institut der Universität Göttingen, Școala Engleză din Atena, École Française d'Athènes, Deutsches Archäologisches Institut, tot din Atena⁵⁴.

Cauza majorității refuzurilor de schimb — voalate sau mărturisite direct — era neînțelegerea limbii maghiare; rezumatele franceze fiind considerate de unii drept prea puțin sau prea sumare pentru a justifica trimiterea publicațiilor lor. Astfel motivează de exemplu British School at Rome, Deutscher Verein zur Erforschung Palästinas, pe care nici conținutul publicației clujene nu-i interesa direct, Societă Archeologica Comense, Museo Civico Como, École Française de Rome⁵⁵, care din acest motiv nu-și trimite publicația *Mélanges*. Mai multe institute din Germania nu acceptă relația de schimb de publicații și-și expun deschis animozitatea din cauza redactării rezumatelor în limba franceză, cum au procedat Provinzialmuseum și Gesellschaft für nützliche Forschungen Trier și Gesamtverein der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine⁵⁶. Unele institute găsesc sfera preocupărilor revistei clujene prea îndepărtată de a lor, cum considera redactorul revistei *Byzantinische Zeitschrift* și Direction Générale du Service des Antiquités, Cairo, direcționați tematic de guvernul egiptean la publicații de egiptologie⁵⁷. Unele apreciau publicația lor proprie drept prea valoroasă și scumpă, propunînd mai bine achiziții reciproce, pe bani, ca Institutul arheologic rus din Constantinopol⁵⁸. Uneori, pentru a obține anumite publicații, institutul este nevoit să adere și ca membru cotizant al societăților respective, cum a fost cazul la Deutsche Gesellschaft für Vorgeschichte din Berlin sau Deutscher Verein für Kunstwissenschaft⁵⁹.

În afara acestor instituții, pe listele de schimb ale Secției de antichități și numismatică a Muzeului ardelean mai figurează cca o sută de adrese, cărora s-a trimis publicația clujeană, nu avem însă nici un document — confirmarea de primire sau scrisoare — din care să rezulte primirea publicației lor în schimb. Printre aceste institute figurează Société Archéologique d'Athènes, American School of Classical Studies at Rome, muzeele de antichități clasice din Torino, Milano, Firenze, Parma, Napoli; Verein von Altertumsfreunden im Rheinlande, Bonn,

⁵⁴ Idem, Corespondență referitoare la schimbul de publicații, 1910—1911.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Fond. Ist. Muz., nr. 22/1910, 202/1915.

⁵⁷ Idem, nr. 96/1911, 68/1911.

⁵⁸ Idem, nr. 69/1911.

⁵⁹ Idem, nr. 12, 770/1910, 176/1914.

Bayerische Numismatische Gesellschaft, München, Historischer Verein von Bayern, München, Historisch-philosophischer Verein, Heidelberg, numeroase societăți regionale și muzee germane, toate muzeele vieneze, cu excepția unuia singur, și instituțiile științifice austriece, în frunte cu Kais. Akademie der Wissenschafte, Phil. Hist. Classe, Archäologisch-epigraphisches Seminar der Universität Wien, Zentralkommission für Denkmalpflege, precum și muzee provinciale din Austria. La fel, mari societăți franceze, ca Institut de France, Société Nationale des antiquaires de France, Société française des fouilles archéologiques, Société française de numismatique, muzee regionale și din provinciile nord-africane. Nu avem dovezi de realizare a unui schimb efectiv de publicații cu Royal Archaeological Institute, British Archaeological Association, Society of Antiquaries și Royal Numismatic Society din London, Archaeological Society, Oxford, Societăți de antichități egiptene și orientale britanice, franceze și germane. Nu cunoaștem nici rezultatul demersurilor la mai multe muzee, societăți și institute din Belgia și din țările nordice, la cele mai importante societăți de istorie și arheologie rusești, printre care și Ermitajul, Muzeul Național de Etnografie din București și muzeele spaniole și portugheze⁶⁰.

În concluzie putem afirma că de-a lungul primelor decenii ale existenței sale, atât Asociația Muzeului Ardelean, cât și Secția sa de antichități și numismatică, care păstra și valorifica colecțiile de arheologie, numismatică, istorie și arte decorative ale Muzeului ardelean ce aveau să formeze nucleul actualului Muzeu de istorie al Transilvaniei, au depus stăruințe susținute pentru organizarea unui fond bibliografic cât mai bogat și de înalt nivel, care să faciliteze prelucrarea științifică a colecțiilor sale. Ei au reușit să strângă un fond valoros, multe lucrări de bază și reviste de renume care și-au păstrat valabilitatea mult timp, în domeniul preistoriei, al istoriei antice și arheologiei, al artelor decorative. Trebuie subliniate mai ales strădaniile în acest sens în domeniul studiilor antichității și arheologiei provinciale romane, atât de necesare pentru explorarea trecutului Transilvaniei, al Daciei romane.

În aceste preocupări, ei s-au lovit de greutate și piedici foarte mari, în primul rînd de lipsa de înțelegere și sprijin a autorităților și forurilor superioare ale timpului care nu sprijineau în suficientă măsură necesitățile științifice fundamentale ale acestei mari instituții științifice și culturale care a fost Muzeul ardelean.

După 1918, statul român care va intra în folosința bibliotecii de istorie și arheologie a muzeului, prin intermediul institutelor universității și apoi ale Academiei, va dezvolta fondurile sale, încît aceste colecții vor ajunge adevărate focare ale științei și culturii în care își vor găsi acum locul cuvenit și lucrările consacrate istoriei și culturii poporului român.

MARIA MIREL — ANNA MĂRIA ARDOS

⁶⁰ Idem, nr. ad 739/1910.

ANGABEN ÜBER DIE ORGANISIERUNG DER FACHBIBLIOTHEK DER NUMISMATISCH-HISTORISCHEN ABTEILUNG DES „SIEBENBÜRGER MUSEUMS“

(Zusammenfassung)

Die vorliegende Arbeit will die Anfänge der Organisation und Entwicklung der Klausenburger Bibliothek des Siebenbürger Museums in ihren wesentlichen Zügen vorstellen.

Im ersten Teile sind die wichtigsten Angaben über die allgemeine Bibliothek des Siebenbürger Museum-Vereins angegeben, welche ihren Beginn im Jahre 1859, gleichzeitig mit den ersten Sammlungen des Siebenbürger Museums verzeichnet. Ihren Kern bildeten mehrere grosse Schenkungen.

Für die wissenschaftliche Tätigkeit im Rahmen der Abteilungen des Siebenbürger Museums machte sich jedoch immer mehr die Notwendigkeit von moderner Fachliteratur bemerkbar. Diese verstärkt sich noch als die Sammlungen des Museums nach 1872 in die Nutznutzung und damit gleichzeitig in den wissenschaftlichen Tätigkeitsbereich der neuen Klausenburger Universität kommen. So legt die neue Leitung des Numismatisch-archäologischen Instituts der Universität, welches die Antiquitäten- und Münzsammlungen des Siebenbürger Museums in Verwahrung und Nutzung hatte, die Grundlagen der eigenen Fachbibliothek dieser Abteilung.

Es werden bedeutende Anstrengungen zur Anschaffung grundlegender Werke und Reihen der Fachliteratur entfaltet, welche zur wissenschaftlichen Verarbeitung und Ausbeutung der bedeutenden archäologischen, historischen, kunstgeschichtlichen und numismatischen Sammlungen nötig waren.

Zu diesem Zweck nimmt die Leitung des Instituts die Verbindung mit bekannten Firmen des Buchhandels im Inn- und Auslande auf, wie z.B. Ransburg, Budapest, Hiersemann, Leipzig, Wasmuth, Berlin, Morel-Eggimann, Paris. In diesen Beziehungen stösst das Museum jedoch fortwährend auf grosse finanzielle Schwierigkeiten; es mangelt an gehörigen Verständnis und Unterstützung seitens der höheren Stellen.

Als die numismatisch-archäologische Abteilung des Museums in 1910 eine eigene Veröffentlichung, *Dolgozatok-Travaux*, herausgibt, regt sie gleichzeitig weitgehende Tauschbeziehungen mit den wichtigsten Museen und wissenschaftlichen Institutionen aus 23 Ländern an. Obzwar ein Teil derselben nicht auf den vorgeschlagenen Schriftentausch eingeht, kommen doch auch auf diesem Wege wichtige Erscheinungen der damaligen Fachliteratur in die Klausenburger Museumsbibliothek.